

A BŰNÖZÉS TÁRSADALMI JELENTŐSÉGE⁸¹¹

A tudományos társadalom eltérő nézeteket vall a bűnözés definíciójának tartalmáról és hatályáról. A témát érintő nézetek az alábbi két csoportba sorolhatók:

- a) A bűnözés bűncselekményt jelent (a bűnözés jogi értelmezése).
- b) A bűnözés olyan cselekményt és viselkedést jelent, amelyet a büntetőjog ugyan nem szankcionál, azonban az társadalmilag kóros (a bűnözés szociológiai értelmezése).⁸¹²

A bűnözés jogi értelmezésének előnye annak határozottságában, kifejezésének precizitásában és egyértelműségében rejlik, ezért az alábbi tanulmányban ezt részesítjük előnyben. A bűnözés jogi felfogásának hasonló értelmezéséből következően nyilvánvaló, hogy ez a megfogalmazás egy viszonylag összetett társadalmi jelenséget mutat. A jelenség összetettségének egyik jellemzőjét elsődlegesen az elemeinek - bűncselekmény - heterogenitása mutatja. Ez a tény elsősorban azt jelzi, hogy szükség van a jelenség érdemi részének szisztematikus feltárására, vizsgálatára és pontosítására. Gyakorlati szempontból ez azt jelenti, hogy a bűnözés meghatározása akkor helyes, ha rendszerként definiálják. E rendszer modelljét az eredet, a sajátos elemeinek struktúrája, az elemek közötti kölcsönhatás és az elemek környezetükkel szembeni (vice versa) kapcsolata hozza létre. A gyakorlat megerősíti, hogy ez a megközelítés lehetővé teszi a szükséges jogszabályi, szervezeti és irányítási, illetve a metodikai és taktikai intézkedések létrehozását és elfogadását, amelyek elsődlegesen a bűncselekmények következményeinek megszüntetésére koncentrálnak más bűncselekmények szakértőinek tudatossága biztosításával. A bűnözés rendszerének modellje a következő kritériumok figyelembevételével határozható meg:

1. A bűnözés érdemi részeinek büntetőjogi elemzése

- általános bűnözés,
- gazdasági bűnözés,
- korrupció,
- kábítószerrel összefüggő bűnözés,
- környezeti bűnözés,
- extrémizmus,
- terrorizmus stb.

2. A bűn megvalósításának módja – a bűncselekmény érdemi részeinek egyik objektív eleme (*actus reus*)

- előre tervezett és előkészített bűnözés, előkészítés nélküli bűnözés,
- bűnözés, amelyet motiváció (bosszú, kapzsiság), szándék és cél jellemez,
- bűnözés, amelyet a kézzelfoghatóság jellemez (bizonyíték, látens bűnözés),
- racionális bűnözés, kifinomult bűnözés,

⁸¹¹ Kézirat eredeti címe: Social relevance of offences of general criminality. Magyar nyelvre fordította Szuhai Ilona

⁸¹² HOLCR, K. et al. Kriminológia. IURA EDITION, s. r. o., Bratislava, 2008. 403 o.

- bűnözői együttműködés (szervezett bűnözés, nemzetközi szervezett bűnözés), stb.

3. A bűnözés alanya

- fiataalkorú, felnőtt, nő, férfi (fiataalkori bűnözés, ...),
- visszaeső bűnelkövetők által folytatott bűnözés,
- kábítószerfüggők által folytatott bűnözés,
- sajátos etnikai csoportok által elkövetett bűnözés stb.

4. A bűnözés áldozata

- bűnözés a fiatalok, nők, férfiak ellen,
- bűnözés a külföldiek ellen, sajátos etnikai csoportokban elkövetett bűnözés stb.

5. A bűn helyszíne

- utcai bűnözés,
- családon belüli erőszak,
- bűnözés az éjszakai életben (bárok, kaszinók, masszázs szalonok stb.)
- iskolákban elkövetett bűnözés,
- egyéb épületekben, helyiségekben folytatott bűnözés stb.

A bűnözés lehetséges modelljeinek listájából magától értetődő, hogy az osztályozás alapjai különleges jelentőséggel bírnak azok létrehozásában. Összefüggésben kell lenniük a szükségletek konkrét fajtájával (gyakorlati, elméleti, tudományos, ágazati és egyéb).

A nyilvántartott bűncselekmények elemzésének eredményei azt mutatják, hogy az általános bűnözéshez tartozó bűncselekményeket gyakran felismerik a kriminológiai, az igazságügyi szakértői és a rendőri gyakorlatban. Ezen a ponton meg kell jegyezni, hogy a rendvédelmi gyakorlatban és az elméletben az általános bűnözés egyazon kategória jegyeit mutatja e jelenség kézzelfoghatóságának és lényegének lételméleti és ismeretelméleti tulajdonsága miatt. Ebben az értelemben az "általános bűnözés" kifejezést mind a nemzetközi, mind a nemzeti szakmai kommunikációban is használják.

Az elméletnek megfelelően kell reagálnia erre a tényre különösen a bűnözés e sajátos társadalmi alrendszere lényegi tulajdonságának magyarázatával. A kérdés a következő: "Melyik sajátos kritérium használható az általános bűnözés főbb jellemzőinek meghatározásához?" A kérdés megválaszolásánál megjegyzendő, hogy meglehetősen nehéz a gyakorlatba átültetni ezt a kategóriát (kifejezést). Főként azért, mert az általános bűnözés olyan heterogén bűncselekményeket rendel maga alá, amelyek a bűncselekmény érdemi részeinek jellemzőit mutatják eltérő védett célokkal.

Gyakorlati szempontból az általános bűnözés vizsgálatánál és meghatározásánál helyénvaló (ahogy a gyakorlat és az elmélet teszi) sajátos jellemvonások használata, amely célzottan szintetizálhat egyes bűncselekményeket az általános bűnözés tartalmi szerkezetében. Röviden szólva: az "általános bűnözés" kategóriáinak rendszerszerű meghatározásában helyes a közös sajátos jellemzők használata és e rendszer elemei jellemvonásainak beazonosítása, amelyeket a bűncselekmények speciális fejlődési szakaszai és azok megvalósulásai formálnak

Az általános bűnözés kifejezés jelentéstani értelmezése azt mutatja, hogy a bűncselekmények e fajtája tipikusnak tekinthető az általános jellemzők alapján. Az általános

jellemzőt⁸¹³ a sajátos általános jellemzők visszatükröződéseként határozzák meg, amely bizonyíték a bűncselekmény érdemi részeinek elkülönült tulajdonságaiban – cél, objektív elem, alany, szubjektív elem.⁸¹⁴ Amennyiben figyelembe vesszük a fenti tényeket a kérdésre adandó válaszok keresésében, akkor kijelenthetjük, hogy az “általános bűnözés” rendszer modelljének kategóriájába bevonhatók azok a bűncselekmények, amelyekben az elkövetők támadják a természetes és a jogi személyek érdekeit. E bűncselekmények tárgya az alapvető emberi jogok és szabadságok - élet, egészség, tulajdon és a választás szabadsága - alapvető védelme. Ezen emberi jogok védelmének alapvető jellege összefüggésben van annak társadalmi felfogásával. Ez azt jelenti, hogy a bűncselekmény alanya és a tárgya közötti kapcsolatot a büntető törvénykönyv határozza meg és nincs szükség külön jogszabályban előírni azt. Ez a kapcsolat általánosan meghatározott és elfogadott a társadalomban.

Az általános bűnözés csoportja olyan bűncselekményeket foglal magában, amelyeket egy általános alany követhet el. Ezek a bűncselekményeket bárki elkövetheti. A fent említettek hasonlóan alkalmazhatók a hely, az idő, az áldozat és más igényelt, illetve tetszőleges jellemzők meghatározásánál is, amelyeket a (hatályos) büntető törvénykönyvben határoztak meg, mint az ilyen típusú bűncselekmények egyedi érdemi részei.

Mindezek figyelembevételével az általános bűnözés fogalma alatt az erőszakos, az erkölcs elleni, valamint a tulajdon elleni bűncselekmény összefoglaló szaknyelvi megnevezését értjük, amely elfogadott a rendőri-biztonsági elméletben és gyakorlatban a jogszabályi, szervezeti-igazgatási és a metodikai-taktikai intézkedések alkalmazásában a bűncselekmények visszaszorítása során.⁸¹⁵

A rendőrségi elmélet szempontjából ez nem egy igazságügyi kategória és elfogadása pusztán gyakorlati természetű. Ez a tény nem csökkenti a bűncselekmény érdemi része jogi minőségének fontosságát. Ennek az oka, hogy illetékes szervek (kormányzati szervek) kötelesek elfogadni a bűncselekmény érdemi részének elemeit a célzottan alkalmazott bűnügyi-rendőrségi eljárások (titkos információgyűjtés, operatív kutatás, nyomozás) különböző szakaszaiban.

Az általános bűnözés cselekményeinek társadalmi fontossága

Jelenleg – főként az általános bűnözés természete miatt – az általános bűnözés vizsgálatakor (ismeret) a multidiszciplináris és interdisziplináris megközelítést alkalmazzák elsősorban a bűncselekmény jellemzőivel kapcsolatban. E megszerzett tudás célja kedvező körülmények létrehozása a bűnözés visszaszorításának biztosítására (a megelőző és elnyomó intézkedések alkalmazása).

A szociológia, a pszichológia, a jog, a kriminológia, az igazságügyi szakértői és egyéb tudományágak képviselői gyakran részt vesznek a bűncselekmények kutatásában vagy tudományos tanulmányozásában. Ugyanakkor az aktív inputtal a tudományok az interdisziplináris csoportokban nem veszítik el autonómiájukat. Az összetett jelenségek (bűnözés) elemzésének interdisziplináris megközelítését és feldolgozását a társadalomtudományok mellett sok más tudományágban is alkalmazzák.

⁸¹³ General – concerning all, all, total, universal.

⁸¹⁴ M. Lisoň: Teória policajného operatívneho poznania. Bratislava, Akadémia PZ. 2012. 59. o.

⁸¹⁵ Bezpečnostnoprávna terminológia. 1. vyd. Bratislava, Akadémia PZ, 2007. 176 o.

Ebben az összefüggésben hangsúlyozzuk, hogy a bűncselekmények társadalmi fontossága olyan lételméleti és ismeretelméleti kategóriát teremt, amelyet a kutató állomány kötelezően tár fel (tanulmányoz és kiértékel) elméletben és gyakorlatban. Ez azért lehetséges, mert ez a kategória meghatároz egy sajátos, más szóval, virtuális kapcsolatot észlelőket (állampolgár, rendőr és más személyek) ahhoz az igényhez, hogy megszüntesse, megelőzze, felfedje és bizonyítsa az általános bűnözés bűncselekményeit.

Általánosságban kijelenthetjük, hogy az általános bűnözés bűncselekményeinek társadalmi fontosságát szinonimaként használják az általános bűnözés veszélyességének kifejezésére. Ebben az értelemben a "bűncselekmény társadalmi fontosságát" a szaknyelvben annak meghatározására használják, hogy kifejezzék az általános bűnözés bűncselekményei elégtelenségének lehetőségét vagy a valószínűségét. Az általános bűnözés bűncselekményeinek társadalmi fontossága ebben az összefüggésben azt jelenti, hogy azok a bűncselekmények, amelyek ezeket a tüneteket előidézik, azok a tartalmi jellegük miatt képesek jelentősen sérteni a társadalom érdekeit. Ezen nem egy konkrét cselekmény károkozását értjük, hanem azokat a lehetséges kockázatokat, amelyeket okoz. A társadalmi fontosság ezért más rendellenességek okozásának képessége alapján is meghatározott, amely a cselekmény eredménye a már okozott káron felül.

A fenti tényekből következik, hogy a társadalmi fontosság az általános bűnözés bűncselekményeinek belső jellemzője, amely a szabályszerű érdemi részekkel együtt halmozottan hoz létre egy bűncselekményt. Egy bűncselekményhez nem elegendők csupán a büntető törvénykönyvben lefektetett általános bűnözés cselekményeinek jellemzői. Ezeken felül az is szükséges, hogy a cselekmény bizonyos szinten súlyos legyen a társadalomra nézve nemcsak a jellemzők miatt, hanem a sajátos formája miatt is. Az általános bűnözés cselekményeinek társadalmi fontossága szintjének jogi visszatükröződését annak büntethetősége adja (a büntetőjog alapján jogszerűtlen).⁸¹⁶

Az általános bűnözés cselekményeinek társadalmi fontosságáról szólva mindig meg kell különböztetni, hogy milyen arány áll fenn azok alanyainak kézzelfogható sértő jellege és súlyossága, illetve a cselekményeik súlyossága és sértő jellege között. Más szóval: milyen módon hasonlíthatjuk össze vagy értékelhetjük az általános bűnözés cselekményei társadalmi fontosságának sajátos kritériumait

⁸¹⁶ V. Solnař: Základy trestní odpovědnosti, podstatně přepracované a doplněné vydání. Nakladatelství Orac 2003. 101. o.